

POSTANOWIENIE Z DNIA 18 LISTOPADA 2009 R.

II KZ 54/09

Konieczność zagwarantowania skazanym, którym ustanowiono obrońców z urzędu dla ewentualnego sporządzenia i wniesienia kasacji, równych praw w dostępie do skargi kasacyjnej, wymaga, aby w wypadku, gdy obrońca z urzędu nie stwierdzi podstaw do sporządzenia i wniesienia tej skargi, pouczyć tego skazanego – informując go jednocześnie o stanowisku obrońcy z urzędu – że przysługuje mu możliwość wniesienia kasacji sporządzonej przez adwokata z wyboru w terminie 30 dni (art. 524 zd. 1 k.p.k.), liczonych od dnia następnego po dniu, w którym poinformowano go o oświadczeniu obrońcy z urzędu (art. 16 § 2 k.p.k.), niezależnie od tego, czy skazany po otrzymaniu odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem wniósł własnoręcznie sporządzoną kasację, czy też nie składając tej skargi, złożył wniosek o ustanowienie obrońcy z urzędu dla sporządzenia i wniesienia kasacji.

Przewodniczący: sędzia SN J. Matras.

Sąd Najwyższy w sprawie Dariusza J., po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu, w dniu 18 listopada 2009 r. zażalenia skazanego, na zarządzenie Przewodniczącego Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 18 września 2009 r., o odmowie przyjęcia kasacji, na podstawie art. 437 § 1 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k. w zw. z art. 530 § 3 k.p.k.

p o s t a n o w i ł uchylić zaskarżone zarządzenie.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym zarządzeniem Przewodniczący Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Ł. odmówił przyjęcia sporządzonej przez skazanego kasacji, albowiem skazany wezwany do usunięcia jej braku formalnego, tj. sporządzenia i podpisania kasacji przez adwokata z wyboru, braku tego w terminie 7 dni nie uzupełnił. W zażaleniu skazany nie zakwestionował okoliczności, która stała się podstawą do odmowy przyjęcia kasacji, wskazał natomiast na wadliwe orzekanie w tej sprawie przez oba sądy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie jest zasadne. W niniejszej sprawie skazany złożył osobiście sporządzoną kasację, dla której przepisy Kodeksu postępowania karnego przewidują przymus adwokacki (art. 526 § 2 k.p.k.), a następnie – w terminie zakreślonym mu zarządzeniem wydanym przez Przewodniczącego Wydziału – wniosek o ustanowienie kolejnego obrońcy z urzędu, celem sporządzenia i wniesienia kasacji. Oczywiste jest, że złożenie przez skazanego takiego wniosku jest w istocie złożeniem oświadczenia procesowego, iż jego stan majątkowy nie pozwala mu na ustanowienie obrońcy z wyboru dla sporządzenia kasacji, a zatem, że nie może we własnym zakresie usunąć braku formalnego tak sporządzonej kasacji. W niniejszej sprawie okoliczność tę ustalono już wcześniej, albowiem jeszcze przed złożeniem osobiście sporządzonej kasacji, ustanowiono skazanemu obrońcę z urzędu, który nie stwierdził podstaw do wniesienia kasacji. Trafnie zatem następnie poinformowano skazanego, że w sprawie nie sposób dopatrzeć się podstaw do wyznaczania skazanemu kolejnego obrońcy z urzędu i złożony wniosek oddalono, ale nie wydano zarządzenia o odmowie przyjęcia kasacji sporządzonej przez skazanego, choć brak nie został przecież usunięty, a ponownie wezwano skazanego do uzupełnienia braku formalnego kasacji

w terminie 7 dni. W zakreślonym terminie skazany złożył kolejny wniosek o ustanowienie obrońcy z urzędu i wniosek ten został zarządzeniem z dnia 1 kwietnia 2009 r. uwzględniony; zarządzono nadto doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem obrońcy skazanego, a o treści obu tych zarządzeń poinformowano skazanego. Ostatecznie w dniu 22 czerwca 2009 r., po tym jak drugi z wyznaczonych obrońców z urzędu złożył pismo o braku podstaw do wniesienia kasacji, wydano kolejne już zarządzenie o wezwaniu skazanego do usunięcia w terminie 7 dni braku formalnego kasacji, pod rygorem odmowy jej przyjęcia. W zakreślonym terminie skazany złożył kolejne pismo procesowe, a wobec nieuzupełnienia braku, Przewodniczący Wydziału wydał zarządzenie, obecnie zaskarżone zażaleniem przez skazanego.

Zdaniem Sądu Najwyższego określenie terminu, w którym skazany powinien „uzupełnić braki formalne”, nastąpiło w sposób wadliwy, a uchybienie to mogło mieć wpływ na treść zaskarżonego zarządzenia. Wprawdzie skazany w swym zażaleniu nie podnosił kwestii faktycznej możliwości ustanowienia obrońcy z wyboru, ale wobec tego, że złożył zażalenie, obowiązkiem Sądu odwoławczego było skontrolowanie zaskarżonego zarządzenia pod kątem wszystkich podstaw odwoławczych, niezależnie od argumentacji zawartej w zażaleniu skazanego (art. 433 § 1 k.p.k. w zw. z art. 427 § 1 k.p.k. w zw. z art. 530 § 3 k.p.k.). Nie sposób wykluczyć, że w wypadku gdyby skazany miał świadomość przysługującego mu – zdaniem Sądu Najwyższego w tym składzie – dłuższego terminu do wniesienia kasacji (30 dni – art. 524 § 1 k.p.k.), to mógłby podjąć działania zmierzające do ustanowienia obrońcy z wyboru, celem sporządzenia skargi kasacyjnej.

Złożenie przez drugiego z wyznaczonych obrońców z urzędu opinii o braku podstaw do wniesienia kasacji, wymagało – zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem Sądu Najwyższego – od upoważnionego sędziego poinformowania skazanego o stanowisku obrońcy oraz o możliwości wniesie-

nia kasacji przez ustanowionego obrońcę z wyboru (art. 16 § 2 k.p.k.); jest bowiem niesporne, że obrońca z wyboru nie mógłby podpisać się pod osobistą kasacją skazanego. Rzeczą natomiast sporną jest, czy w takim układzie skazanemu powinien zostać zakreślony 7-dniowy termin wynikający z treści art. 120 § 1 k.p.k. w zw. z art. 526 § 2 k.p.k. (tak np. postanowienia SN: z dnia 29 stycznia 2008 r., II KZ 41/07, R–OSNKW 2008, poz. 261; z dnia 20 lutego 2008 r., V KZ 2/08, R–OSNKW 2008, poz. 418; z dnia 17 marca 2008 r., V KZ 12/08, R–OSNKW 2008, poz. 679), czy też termin 30-dniowy wynikający z treści art. 524 § 1 k.p.k. (np. postanowienie SN z dnia 6 maja 2008 r., II KZ 16/08, R–OSNKW 2008, poz. 1012). Za pierwszym stanowiskiem przemawia fakt, że skazany złożył osobistą kasację, która w dalszym ciągu zawiera brak formalny, a trybem właściwym do jego usunięcia jest ten uregulowany w art. 120 § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 526 § 2 k.p.k. i w zw. z art. 530 § 2 k.p.k. Z drugiej zaś strony nie sposób nie dostrzec, że sytuacja procesowa skazanego od momentu złożenia osobistej kasacji uległa oczywistej zmianie. Przyznanie mu drugiego obrońcy z urzędu, już po wniesieniu osobiście sporządzonej kasacji – pomijając procesową zasadność takiej decyzji, przy braku jakichkolwiek zastrzeżeń do pierwszego ustanowionego obrońcy – oznaczało przecież ustalenie, że nie jest możliwe uzupełnienie przez skazanego braku formalnego kasacji, a z uwagi na sytuację majątkową skazanego realne jest złożenie kasacji tylko przez obrońcę z urzędu. Skoro skazany nie mógł usunąć, z uwagi na swoją sytuację materialną, braku formalnego kasacji, to zbędnym było, w tym układzie procesowym, podejmowanie dalszych czynności odnośnie tego pisma procesowego. Tryb określony w art. 120 § 1 k.p.k. w zw. z art. 526 § 2 k.p.k. został przecież już raz zastosowany do osobiście sporządzonej kasacji, a jego konsekwencją było złożenie wniosku o ustanowienie obrońcy z urzędu. W tym układzie, to możliwość wniesienia kasacji przez obrońcę z urzędu wyznaczała zakres tych czynności postępowania okołokasacyjnego,

które musiały być podejmowane. Konsekwentnie zatem termin do sporządzenia i wniesienia kasacji, albo też złożenia opinii o braku podstaw do jej wniesienia, był liczony od doręczenia odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem wyznaczonemu obrońcy z urzędu, nie podejmowano zaś żadnych czynności, których przedmiotem miała być osobiście sporządzona przez skazanego kasacja.

Podkreślić także należy, co nie jest bez znaczenia, że dopóki skazany nie otrzymał z sądu zawiadomienia o tym, iż jego obrońca z urzędu nie złoży na jego korzyść kasacji, dopóty mógł liczyć na to, że kasacja taka zostanie jednak złożona, mając nawet świadomość stanowiska pierwszego obrońcy z urzędu. Swoje prawo do kasacji opierał zatem nie na osobiście sporządzonej kasacji (ta była bowiem dotknięta brakiem formalnym, którego nie mógł usunąć), ale na wyznaczeniu mu obrońcy z urzędu dla zbadania istnienia podstaw kasacyjnych. Z chwilą zawiadomienia go o treści opinii obrońcy z urzędu, stan procesowy był więc taki, że skazany który wcześniej wyraził swoją wolę zaskarżenia prawomocnego wyroku kasacją, uzyskał informację, że może skorzystać z tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia tylko wtedy, gdy ustanowi obrońcę z wyboru i zleci mu sporządzenie i wniesienie kasacji (pomija się tu oczywiście możliwość złożenia kasacji przez podmioty szczególne).

Przyjęcie, że w takiej sytuacji skazanemu powinien zostać wyznaczony termin z art. 120 § 1 k.p.k. do usunięcia braku formalnego kasacji, oznaczałoby zaakceptowanie takiego procedowania, w którym do tego samego pisma procesowego zawierającego tożsamy brak formalny, stosuje się dwukrotnie tryb wezwania do uzupełnienia braków formalnych, chociaż już skutkiem zastosowania tej procedury po raz pierwszy było złożenie wniosku o ustanowienie obrońcy z urzędu.

Zastosowanie ponownie trybu określonego w art. 120 § 1 k.p.k. w zw. z art. 526 § 2 k.p.k., nie znajduje oparcia normatywnego i nie uwzględnia

tego, że to z ostatecznym stanowiskiem obrońcy z urzędu (sporządzenie kasacji lub opinii o braku podstaw do jej wniesienia), należy wiązać sposób realizacji przez skazanego prawa do kasacji, a nie z osobiście sporządzoną kasacją, która w tym układzie wyraża jedynie wolę skorzystania z nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Ponadto, opowiedzenie się za tym poglądem oznaczałoby, iż skazany, który złożył osobiście sporządzoną kasację, jest w oczywistej gorszej sytuacji, niż skazany, który takiej kasacji nie złożył. Nie budzi bowiem wątpliwości, że gdyby skazany zainicjował postępowanie okołokasacyjne wnioskiem o wyznaczenie obrońcy z urzędu w celu sporządzenia i wniesienia kasacji od prawomocnego wyroku, to w sytuacji, gdy wyznaczony mu obrońca nie znalazł podstaw do wniesienia kasacji, skazanemu przysługiwałby 30-dniowy termin do wniesienia kasacji przez ustanowionego obrońcę z wyboru, liczony od następnego dnia po dniu poinformowania go o stanowisku obrońcy, a to z tej przyczyny, iż nie istniałoby przecież pismo procesowe dotknięte brakiem formalnym (a zatem nie wchodziłaby możliwość zastosowania art. 120 § 1 k.p.k.). Skazany w tym układzie nie mógłby zostać pozbawiony prawa do kasacji, po tym jak podstaw kasacyjnych nie dostrzegł wyznaczony mu obrońca z urzędu. Zostałby zatem poinformowany, że w terminie 30-tu dni od dnia następnego, po dniu w którym poinformowano go o stanowisku obrońcy z urzędu, może złożyć kasację jego obrońca z wyboru (por. np. postanowienia SN: z dnia 26 lutego 2002 r., III KZ 87/01, LEX nr 51806; z dnia 12 grudnia 2008 r., IV KZ 82/08, OSNKW 2009, z. 3, poz. 22). Co należy stanowczo podkreślić, tak określony sposób postępowania został zaaprobowany przez Trybunał Strasburski, jako tryb, który właściwie realizuje normę gwarancyjną art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (por. M. Wąsek–Wiaderek: Problemy polskiej procedury karnej w świetle najnowszego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – wybrane zagadnienia, Aktualne zagadnienia prawa karnego materialnego i proce-

sowego, red. L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L. K. Paprzycki, Warszawa 2009, s. 57 – 59 i cyt. tam orzeczenia).

Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela – z pewnym zastrzeżeniem związanym z charakterem terminu – pogląd wyrażony ostatnio w postanowieniu SN z dnia 6 maja 2008 r., II KZ 16/08, R–OSNKW 2008, poz. 1012, że względy gwarancyjne związane ze szczególnym charakterem i trybem wniesienia nadzwyczajnego środka zaskarżenia, skutkują koniecznością pouczenia skazanego, w sytuacji gdy wyznaczony mu obrońca z urzędu nie dostrzegł podstaw do wniesienia kasacji, a skazany uprzednio złożył osobistą kasację, iż przysługuje mu 30-dniowy termin do, jak to ujęto w uzasadnieniu, uzupełnienia braku formalnego kasacji. W ocenie Sądu Najwyższego orzekającego w niniejszej sprawie, nie chodzi jednak o uzupełnienie braku formalnego osobiście sporządzonej przez skazanego kasacji, bo ten tryb był już stosowany, ale o zastosowanie terminu wynikającego z treści art. 524 § 1 k.p.k. Zastosowanie w tym układzie terminu z art. 524 § 1 k.p.k. jest konieczne dla zagwarantowania skazanemu realnego prawa do kasacji, w sytuacji gdy prawo do skorzystania z tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia podlega ograniczeniom (art. 522 k.p.k.). Oprócz tej argumentacji, która została zaprezentowana w postanowieniu z dnia 6 maja 2008 r., a którą Sąd Najwyższy w tym składzie co do zasady aprobuje, należy dodać, iż za takim stanowiskiem przemawia także dodatkowo argument natury funkcjonalnej, związany z koniecznością zagwarantowania skazanym, także na tym etapie postępowania karnego, równych praw w dostępie do Sądu kasacyjnego i do skorzystania, praktycznie w tym samym układzie faktycznym, z tej samej procedury w dostępie do nadzwyczajnego środka zaskarżenia, co należy ujmować jako jeden z elementów prawa do rzetelnego postępowania, unormowanego w treści art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i w art. 6 ust. 1 i 3 lit. c Konwencji.

Brak jest bowiem racji, które przemawiałyby za zróżnicowaniem sytuacji prawnej skazanych w zależności od tego, czy w terminie do złożenia kasacji, złożą oni osobistą kasację, czy też świadomi formalnych ograniczeń, wniosą o ustanowienie obrońcy z urzędu dla jej sporządzenia. Trzeba wskazać, iż w przypadku gdyby skazany, na swoje żądanie, otrzymał odpis wyroku wraz z jego uzasadnieniem, a następnie świadomy ograniczeń formalnych związanych z kasacją (przymus adwokacki), złożył osobiście sporządzoną kasację, po to tylko, aby nie uchybić terminowi z art. 524 § 1 k.p.k., a więc mieć gwarancję dalszego procedowania w tym zakresie, i jednocześnie z tym pismem, albo w dacie późniejszej – nie wykraczającej jednak poza termin 7 dni, określony zarządzeniem wydanym na podstawie art. 120 § 1 k.p.k., w którym zostanie wezwany do uzupełnienia braku formalnego kasacji (por. postanowienie SN z dnia 30 września 2005 r., III KZ 39/05, LEX nr 157204) – złożył wniosek o ustanowienie obrońcy z urzędu dla sporządzenia i wniesienia kasacji, to nie sposób tym faktem, tj. wniesieniem osobistej kasacji, usprawiedliwić pogorszenia, i to w istotny sposób, jego sytuacji w dostępie do skargi kasacyjnej, w porównaniu do sytuacji, gdy skazany od razu złoży wniosek o ustanowienie mu obrońcy z urzędu. Oczywiście jest przecież, że skrócenie okresu do wniesienia kasacji z 30 do 7 dni jest naruszeniem dyspozycji przepisu art. 524 § 1 k.p.k. i ogranicza skazanemu dostęp do tego środka zaskarżenia. Nie budzi wątpliwości i to, że to właśnie sytuacja majątkowa, która nie pozwala na ustanowienie obrońcy z wyboru celem sporządzenia kasacji, jest wspólną cechą tych skazanych, a w tym układzie procesowym nie sposób twierdzić, że istnieją odpowiednio mocne argumenty wskazujące na konieczność zróżnicowania sytuacji prawnej takich skazanych w dostępie do kasacji (co do konstytucyjnej zasady równości por. np. orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 21 września 1999 r., K 6/98, OTK ZU 1999, nr 6, poz. 117; z 16 grudnia 1997 r., K 8/97, OTK ZU 1997 nr 5-6, poz. 70 i z dnia 24 lutego 1999 r.,

SK 4/98, OTK ZU 1999 nr 2, poz. 24). Na takie zróżnicowanie sytuacji prawnej nie może mieć wpływu to, jakim pismem procesowym (osobiście sporządzoną kasacją, czy też wnioskiem o ustanowienie obrońcy z urzędu dla sporządzenia kasacji) skazany, ubiegający się o obrońcę z urzędu z tzw. prawa ubogich, inicjuje postępowanie, skoro Kodeks postępowania karnego nie różnicuje w żaden sposób skutków stosowania obu tych trybów.

Konkludując, konieczność zagwarantowania skazanym, którym ustanowiono obrońców z urzędu dla ewentualnego sporządzenia i wniesienia kasacji, równych praw w dostępie do skargi kasacyjnej, wymaga, aby w przypadku, gdy obrońca z urzędu nie stwierdzi podstaw do sporządzenia i wniesienia tej skargi, tego skazanego pouczyć – informując go jednocześnie o stanowisku obrońcy z urzędu – że przysługuje mu możliwość wniesienia kasacji sporządzonej przez adwokata z wyboru w terminie 30 dni (art. 524 zd. 1 k.p.k.), liczonych od dnia następnego po dniu, w którym poinformowano go o oświadczeniu obrońcy z urzędu (art. 16 § 2 k.p.k.), niezależnie od tego, czy skazany po otrzymaniu odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem wniósł własnoręcznie sporządzoną kasację, czy też nie składając tej skargi, złożył wniosek o ustanowienie obrońcy z urzędu dla sporządzenia i wniesienia kasacji.

Z tych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak wyżej. Przy powtórnym procedowaniu sędzia pouczy skazanego, że kasację na jego rzecz może sporządzić i wnieść ustanowiony z wyboru obrońca, w terminie 30 dni od daty doręczenia zawiadomienia, pod rygorem, iż niewniesienie kasacji przez obrońcę z wyboru, będzie skutkowało odmową przyjęcia kasacji sporządzonej przez skazanego.